

Ганна Мелеганич,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
директорка Центру сталого розвитку
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Світлана Делеган,

*кандидат хімічних наук, доцент,
директорка Центру міждисциплінарних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СТІЙКІСТЬ І СТАЛІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Згідно з досвідом передових університетів останніх років, сьгоднішні заклади вищої освіти у всьому світі виконують набагато більше функцій, ніж традиційно прийнято вважати. З одного боку, цього вимагають економічні обставини, зокрема ринкові умови, адже конкуренція в цій сфері теж значна в усьому світі. З іншого боку, на це впливають суспільно-політичні та інші процеси, зокрема такі, як демографічні проблеми, міграції, епідемії, інформатизація та інтернет-аддикція і т.д. Щодо українських ЗВО, то перед ними ще більше викликів, які змушують їх переглядати свої стратегії та візії, адже розпочатий Росією військовий конфлікт у 2014 році переріс у повномасштабну війну і змінив реалії життя. Вже більше року викладачі та студенти працюють в умовах повномасштабної війни і стикаються з багатьма новими викликами у зв'язку з цим. Тому постає необхідність долати їх, не знижуючи при цьому планку якості, планку цілей, які перед собою ставлять заклади вищої освіти.

У публікації мова йтиме про два поняття, які, на нашу думку, в сучасних умовах мають бути наскрізними у стратегіях та всіх інших документах ЗВО України і містити елементи, які проявлятимуться у всій навчальній, науковій, організаційній, управлінській та господарській діяльності. Мова йде про поняття «стійкість» та «сталість». Розглянемо їх детальніше в контексті розвитку університетів.

Отже, що таке стійкість? Концепція стійкості (від англ. *resilience* життестійкість, спроможність відновлюватись) – це міждисциплінарне поняття, яке запозичене з точних наук та психології, але може бути застосоване також у менеджменті, соціології, політичній науці, вивченні міжнародних відносин. У фізиці й інших природничих науках стійкість розглядають як здатність об'єктів відновити

форму після різноманітних потрясінь. Не аналізуючи всю палітру дефініцій стійкості, зазначимо, що у міжнародних відносинах, подібно до соціетального виміру, цей стан сприймається як стан самоорганізації, адаптації, трансформації та виживання в умовах негараздів чи кризи. До прикладу, упродовж останніх років концепт стійкості почав використовуватися як вимір політики Європейського Союзу, який змушений реагувати на низку викликів, що ставлять під сумнів навіть доцільність його існування як системи [1, с. 55]. Це свідчить про те, що під впливом нових різноманітних загроз сучасного світового порядку, актуалізувалося поняття феномену національної стійкості, під яким розуміється здатність держави у взаємодії з суспільством зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх агресивних, шкідливих та непередбачуваних часом впливів та оперативно реагувати, адаптуватися без шкоди для основних цінностей та інституцій суспільства. Тобто це поняття в першу чергу зараз вживається щодо стану держав, які вже мають здатність або хочуть бути готові до здатності швидко й адекватно реагувати на зміни, в тому числі й негативні, зовнішнього та внутрішнього характеру. Іноді національну стійкість визначають не просто як стратегію забезпечення збалансованості розвитку та успішного протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам, а як передбачення викликів та пошук відповідей на них [5, с. 75].

На думку авторів національної доповіді «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз», стійкість – це здатність залишатися собою під тиском будь-яких обставин. Стійкість потрібна і людині, і країні, адже саме вона дозволяє і утвердити, і зберегти, і розвинути власну суб'єктність [4, с. 18]. Не менш важливим для стійкості є усвідомлення здатності до неї, тобто наявності притаманних для цього рис та визначення тих якостей, яких необхідно набути. Тому стійкість – це і здатність суб'єкта підготуватися до можливої дестабілізації, бути готовим до відновлення після потрясінь і створювати умови для зростання на основі цього дестабілізуючого досвіду.

Про необхідність впровадження стійкості на всіх рівнях в Україні свідчить і той факт, що Указом Президента України від 27 вересня 2021 року затверджено Концепцію забезпечення національної системи «Національна стійкість України» [7].

Тому нам слід говорити не про стійкість просто як важливу чи бажану здатність, а про стійкість як стратегію того чи іншого суб'єкта, тобто як стратегію держави, так і громадянського суспільства, так і різних інституцій, і ЗВО зокрема. За сучасних умов в Україні – це надважливо.

Стійкі університети – це коли життєстійкість є частиною інституційної культури університету, лідерства і системою управління; це коли система дає гідну відповідь на виклики і випередження загроз, їх вчасну нейтралізацію. Представники вищої школи чітко розуміють, що після перемоги України розпочнеться відбудова держави, і молоді, професійні й талановиті люди стануть рушієм віднов-

лення. Професійна молодь відновлюватиме економіку, розвиватиме освіту, науку, впливатиме на всі галузі життя. Університети у співпраці з бізнесом, неурядовим сектором і урядом мають посилити співпрацю для того, щоб вирішувати проблеми громад на місцях та попереджати їх. А відповідно маючи таку якість, як стійкість, ці сектори мають можливість підсилювати один одного.

Іншим важливим аспектом у цій взаємодії є поняття – «сталість» і «сталий розвиток». У сучасному світі динамічної концепції освіти тенденція спрямування її в інтересах сталого розвитку вже давно має місце у провідних навчальних закладах вищої освіти. Освіта для сталого розвитку має за мету формування світогляду, що базується на принципах сталого розвитку, систематизації та засвоєнні інформації з питань сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку дозволяє кожній людині отримати інформацію, здібності, перспективи та якості, важливі для формування практичного майбутнього [3, с.95]. Але наразі важливо говорити не просто про навчання сталого розвитку, а про необхідність інтеграції цієї концепції в усі елементи функціонування ЗВО, задля збереження та розвитку людського капіталу, що можна досягти завдяки якісній освіті молоді та безперервному професійному розвитку впродовж життя, доступу до освітніх послуг усім зацікавленим, включно представникам та представницям вразливих груп, підвищення ефективності взаємодії з роботодавцями, замовниками науково-прикладних, інноваційних продуктів та послуг. Розвиток університету, окрім орієнтації на інноваційне та економічне зростання, має бути сфокусованим на забезпечення екологічної стійкості, соціальної та гендерної справедливості. Крім виконання внутрішніх (статутних) функцій, сучасні університети мають значний вплив на економічну, соціальну, культурну, технологічну сфери та навколишнє середовище громад, регіонів, країн та глобальні умови загалом, відіграють фундаментальну роль у формуванні майбутніх поколінь [6].

Отже, під сталим розвитком (будь-якої) освітньої установи слід розуміти комплексну стратегію розвитку такої установи, яка має на меті накопичення і розвиток її потенціалу, що має відбуватися у взаємодії з соціо-еколого-економічним середовищем, скеровувати діяльність установи на поетапний перехід до стійкого функціонування. Уточнюючою компонентою такого визначення щодо ЗВО є аксіологічне та когнітивно-поведінкове сприяння задоволенню соціальних, екологічних та економічних інтересів суспільства на основі максимально повного розкриття творчого потенціалу всіх учасників університетської спільноти: студентів, науково-педагогічного складу, обслуговуючого та допоміжного персоналу і менеджменту. Таким чином, сталий розвиток ЗВО є безперервним процесом гармонізації взаємодії внутрішніх стейкхолдерів щодо узгодження здійснюваної освітньої та науково-дослідної діяльності з концептуальною тріадою сталого розвитку –соціальна, екологічна, економічна сфери в ендогенній та екзогенній площинах та переходом до стійкого функціонування. [2, с.100]. Всі ЗВО мають

стати суспільно відповідальними університетами, щоб змінювати суспільство для відновлення та розвитку України.

Важливо усвідомити, що поняття стійкості та сталості, як і стратегії їх досягнення, доповнюють одне одного. Тому сталість може впливати на стійкість, і навпаки. Якщо ми говоримо про сталий розвиток університету, то це процес, зумовлений взаємодією суб'єктів (керівництва, викладачів, студентів, допоміжного персоналу, абітурієнтів, роботодавців) як всередині установи, так і зовні, коли заклад освіти є суб'єктом, що вступає у відносини з іншими стейкхолдерами. При цьому сталість частіше означає відповіді на виклики; тоді як стійкість характеризує стан і розвиток в умовах не лише викликів, а й загроз і криз. Україна з початку російської агресії перебуває в умовах постійних викликів та загроз, і це позначається і на житті вищої школи теж.

Підсумовуючи, можна сказати, що ЗВО України, які в основу своєї стратегії та щоденної діяльності ставлять всі аспекти стійкості та сталості, зможуть за будь-яких військово-політичних, соціальних та економічних умов бути дієвими і проактивними освітніми і науковими установами, центрами громадського та соціального життя регіону, спроможними миттєво реагувати на зміну викликів середовища, у якому розвиваються, і в такий спосіб створювати всі умови для євроінтеграційного поступу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лендбел М., Мітряєва С. Регіональна стійкість у Центральній Європі після президентства Трампа, Brexit та Covid-19 // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред. кол. І.В.Артёмов (голова) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УЖНУ», 2021. Вип. 1–2 (23–24). С. 53–65.
2. Ляшенко О.М. Сталий розвиток закладів вищої освіти: локальні інформаційно-комунікативні аспекти // Вчені записки Університету «КРОК» No2(58), 2020, С.97-102 URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/299/321> (дата звернення: 19.05.2023).
3. Мелеганіч Г. Освітні пріоритети в цілях сталого розвитку ООН до 2030 року: досвід України // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред. кол. І.В.Артёмов (голова) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УЖНУ», 2022. № 1-2 (25-26). С. 92-100.
4. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.
5. Пирожков С., Божок Є., Хамітов Н. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз // Вісник Національної академії наук України. 2021. № 8. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2021/09/210902135246823-3802.pdf> (дата звернення: 20.05.2023).
6. Політика стійкості та сталого розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/56773> (дата звернення: 20.05.2023).

7. Указ Президента України №479/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення: 19.05.2023).

REFERENCES

1. Lend'el, M., Mitryayeva, S. (2021). Rehional'na stiykist' u Tsentral'niy Yevropi pislya prezidentstva Trampa, Brexit ta Sovid-19 [Regional stability in Central Europe after Trump's presidency, Brexit and Sovid-19]. *Mizhnarodnyy naukovyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats' - International Scientific Bulletin: collection of scientific works, 1–2 (23–24)*, 53– 65. Uzhhorod: DVNZ «UZHNU» [in Ukrainian].
2. Lyashenko, O.M. (2020). Stalyy rozvytok zakladiv vyshchoyi osvity: lokal'ni informatsiyno-komunikatyvni aspekty [Sustainable development of institutions of higher education: local informational and communicative aspects]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» - Scientific Notes of „KROK“ University. 2(58)*, 97-102 [in Ukrainian].
3. Melehanych, H. (2022). Osvitni priorityty v tsilyakh staloho rozvytku OON do 2030 roku: dovid Ukrayiny [Educational priorities for the sustainable development of the UN until 2030: the experience of Ukraine]. *Mizhnarodnyy naukovyy visnyk - Scientific Bulletin: zbirnyk naukovykh prats', 1-2 (25-26)*, 92-100 [in Ukrainian].
4. S. I. Pyrozhkov, O. M. Mayboroda, N. V. Khamitov, YE. I. Holovakha, S. S. Dembits'kyy, V. A. Smoliy, O. V. Skrypnyuk, S. V. Stoyets'kyy (2022). *Natsional'na stiykist' Ukrayiny: stratehiya vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennya hibrydnykh zahroz [National resilience of Ukraine: a strategy for responding to challenges and anticipating hybrid threats: national report]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Pyrozhkov, S., Bozhok, YE., Khamitov, N. (2021). Natsional'na stiykist' (rezyl'yentnist') krayiny: stratehiya i taktyka vyperedzhennya hibrydnykh zahroz [National stability (resilience) of the country: strategy and tactics of anticipating hybrid threats]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny - National stability (resilience) of the country: strategy and tactics of anticipating hybrid threats*, 8. Retrieved from <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2021/09/210902135246823-3802.pdf> [in Ukrainian].
6. Polityka stiykosti ta staloho rozvytku DVNZ «Uzhhorods'kyy natsional'nyy universytet» [Policy of stability and sustainable development of the State Educational Institution „Uzhhorod National University“]. www.uzhnu.edu.ua. Retrieved from <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/56773> [in Ukrainian].
7. Ukaz Prezidenta Ukrayiny №479/2021 «Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i obrony Ukrayiny vid 20 serpnia 2021 roku «Pro zaprovadzhennya natsional'noyi systemy stiykosti» [Decree of the President of Ukraine No. 479/2021 „On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 20, 2021 „On the introduction of the national stability system“]. www.president.gov.ua. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> [in Ukrainian].